

TORP

Mangårdsbyggnaden på Torp före 1918

Torp är en av de yngsta gårdarna i Lundby socken, för att inte säga den yngsta. Vid storskiftet 1779 så verkar det som om Torp och Önsta hörde ihop. Man tror även att Torp innan den nämndes som gård, varit utjord och torp till Önsta. Ett faktum är att Torp och Önsta tidvis sambrukats.

Första källorna är 1535 års extra skatt "Drängehjelpen" kallad. Där finner man en Oloff i "Torpit" som lämnar 1 mark i skatt och sannerligen står inte detta under Önsta med dess två bönder. 1546 är Oloff kvar som kyrkolanbo = arrendator, han är således det första bonde namnet som hittas i Torp.

1551 kommer en Bengt till Torp på en areal om 7 öresland (tunnland). Han betalar 12 öre i avrad (arrende) och har 8 hästar.

År 1563 omtalas en Erich och han betalar då brudskatt = en skatt till bröllopet för en av Gustaf Wasas döttrar.

I kommunarkivet finns en handling som heter "Odaterat arf och eget". Där räknas upp gårdar som inte längre skall vara "arf och Egnegårdar", där är Torp på 7 öresland först bland dem. Under kan läsas "om alla dessa 14 ovanstående

gårdar gäller att de bytts till cronogård (kyrkogård) ifrån Arf och Eget år 1554. Alltså Torp blev en cronogård.

Under åren 1569 till 1574 så betalar kyrkolanbon på Torp 6 öre i avrad (arrende). Arealen på Torp var fortfarande 7 öresland (tunnland), arrendet var då nästan 1 öre/öresland.

År 1576 antecknas vid Erichs namn att Torp ligger under "Jons fänika". Fänika var benämningen på fottrupp ifrån medeltiden fram till 1600-talet, senare kallades det för kompani. Det har tydligen blivit militärt indelat.

Det var mycket som gårdarna fick skatta för på 1500-talet. Gustaf Wasa hade många uppslag i den vägen och fullföljde dem också. En ny uppbörd blev "Drängehjelp" 1576 som innebar att man fick skatta 1 daler, vilket var mycket pengar på den här tiden.

Erich avled troligen 1574 och eventuellt så tog hans son Filippus över, för han betalar den årliga räntan, den fasta skatten. 1585 finns också en Nils på Torp, alltså två bönder på gården.

1500 talet slutar och 1600 talt börjar, båda lika illa med missväxt, hungersnöd och pest. Gårdar blir "öde". Nils är kvar 1603 men Filippus är borta. Året därpå är båda borta.

Många var ödegårdarna men inte Torp vid den här tidpunkten. Det var dåligt med källor om vad som hände ifrån denna tid då både folk och gårdar led svårt under dessa år.

Inte förrän 1617 kommer något att hämta uppgifter ifrån. Tionderegistren blir mer och mer fullständiga. Vid denna tidpunkt står Nils Karlsson omtalad, som lämnar till prästen en "tiondel".

Bland Kungl. Maj:ts bönder hittas nu en ny Erich vid efternamn Nilsson. Torp hör till de gårdar som 1624, eller senare, skänktes av Gustaf II Adolf till Uppsala Akademi och därefter kallas academi hemman med academibönder .

Nu börjar det finnas en kyrklig bokföring att tillgå på 1620-talet. Torp hade inte någon "mansfolks bänkplats" i kyrkan år 1566, men 1594 hade de erhållit en plats i 6:e bänken. Uppdelningen var sedan gammalt, höger sida för männen och vänster sida åt kvinnorna. Detta förekom ännu vid- och efter sekelskiftet 18-1900-talet, således i mer än tre hundra år. Så då vet vi var Erich och Nils satt i kyrkan.

Någon kyrkvärd hittas inte ifrån Torp i kyrkvärdslistan mellan 1590 till 1628. I en "folkalängd" 1628 står att en Jöran Pårson brukar Torp. Och se, han har en hustru Ingeborg, den första hustru som står omtalad i Torp. Vid denna tidpunkt kallas Torp Arf och Eget och har alltså inte ännu övergått till att bli academigård.

Bland sorgliga händelser i Torp så kan nämnas att "Lasses son i Torp aff våda brände sig till döds" i oktober 1628. Då måste det ju ha funnits en Lars som brukare, fast ingenstans finns han omnämnd. Detta tyder på hur ofullständig folkalängden var.

I längden "cristnade barn" finns en Larses dotter Malin döpt 14/6 1629, med tre grannar som dopvittnen. Det var Oluff i Önsta, Greggus i Tönsta och hustru Mattson i Önnesta. Litet frågetecken för hennes efternamn då det på denna tiden var tillägget alltiddotter.

Runt 1630 slutar bokföringen av okänd anledning och det dröjer länge innan den återupptas. Vigselbok kommer år 1651 men dödsbok inte förrän på 1700-talet.

Torp förekommer inte så mycket i domarboken. År 1664 står det om Lars Pederson i Ingelsta och hans hustru Bryta Erichsdotter i Torp att de sins emellan "förde ett bullersamt lefverne". Året därpå angav Erich i Torp Håkan Murmester i Önsta för att ha tillfogat honom skada. Denne Håkan Murmester var en flitig aktör i Domarboken.

1685 är en Anders Person på Torp som brukare. En son till Anders Person, Anders Anderson, gifter sig med en Mary Ersdotter. Anders och hans son brukar jorden tillsammans fram till 1691, för då står en ensam Karin- "fristående" i Hfb på Torp, alltså Anders Persons fru.

Sekelskiftet 1700 är ganska likt föregående sekelskifte med krig, sjukdommar och elände. Verkar vara något som samlar sig runt sekelskiften, men det förekom även däremellan.

Efter flera dåliga år så kommer peståret framför alla, 1710, som det svåraste. Så många var väl inte pestens offer i Lundby, som på många andra ställen, men det räckte. 6 i pesten döda i Gilltuna och Rostock är antecknade i dödsboken. Måhända tog pesten flera offer än vad som antecknades av olika skäl.

En Erich Erson kom till Torp 1699 ifrån Skälby och gifte sig med Margareta Persdotter från Tönsta. Hennes far var Per Johansson och modern Barbro Greggusdotter. Margareta blev änka på nyåret 1716. Hon blev efter några år

sängliggande i åldersbräcklighet. Någon hjälp ifrån fattigmedlen fick hon inte. Hon blev 81 år och avled 1742.

Efter Erich Erson kom tydligen en Lars Erikson, academibonde, född 1706. Han begravdes 1758, 52 år gammal, efter att ha varit sjuk ifrån midsommar till mårnässotid. Blev något friskare och anordnade bröllop till sin dotter. Han fick genom åkerarbete recidiv (återfall)- av mag- och bröstvärk.

Olof Jansson kommer efter Lars Eriksson till Torp ifrån Ingelstad. I dödsrunan efter honom står det skrivet " lefvadt christligt och ärligt i frid med alla " samt att han var flitig. Han avled den 12/3 1775 hemma i Torp.

Karta över Torp vid storskiftet 1779

Sedan finns inget noterat förrän 1795-1814 i Hfb. för då är Matts Person med hustru Margareta Larsdotter skrivna på Torp. Därefter kommer en måg vid namn Olof Olson som fortsätter. Före 1814 kallas han för fördelsman, vilket innebar att han vid arvsskiftet på gården hade rätt till att bruka den utan att behöva betala mantalspeng, vilket överheten klagade på. Med mantalspeng menades enligt beslut 1652 att det skulle betalas för varje person på gården i åldern mellan 15 – 62 år.

Det verkar som om även Torp delades mellan två brukare av gården, vilket var vanligt vid den här tiden. För en Olof Erson har tydligen också bott och brukat under denna tid. Han flyttar till Dingtuna 1813. 1825-1831 kommer en Anders Erson-Lundèn , som också flyttar till Dingtuna 1831. Verkar vara populärt att flytta till Dingtuna av någon anledning.

Efter alla dess flyttningar som nämnts, kommer 1835 en som stannar hela sin tid ut på Torp och sedan gör hans son likadant. Det är Carl Östlind som i sitt andra äktenskap gifter sig med Anna Cajsa Jansdotter från – naturligtvis Dingtuna. Det förekommer mycken giftas- och flyttningsrörelser över sockengränsen Lundby – Dingtuna.

Östlind är academibonde mellan 1835 till 1858. Denne Carl Östlind förekommer ofta i kyrk- och fattigdaysverken ifrån 1840 och även någon gång året innan. Han kör bland annat säd ifrån fattiga till kvarnen för att mala, kör efter en likkista åt en död man och en kista åt en änka i fattigstugan. Var också med att riva ner skorstenen i gamla sockenstugan/klockargården efter branden den 13:e april 1839. Den låg belägen norr om kyrkan och flyttade sedan c:a 150 m österut.

Carl Östlind var även, tillsammans med 14 andra sockenmän att ”taga” ner klockstapeln som låg i nordvästra hörnet av kyrkogården 1841. Detta för att kyrktornet byggdes om så att kyrkklockan kunde flyttas dit. Han kom alltså till under en tid när det var flera rivnings- och byggarbeten i klockargård, sockenstuga och kyrka.

Han avled i februari 1858, 74 år gammal, i ”häftiga kolikplågor”. Var då även änkling för andra gången. En son ifrån första äktenskapet, Fredrik Östlind, fortsatte faderns gärningar.

Fredrik Östlind blev inte så gammal för han begravdes på Allhelgonadagen den 1:a november 1865, bara 53 år.

En annan händelse som inträffade under Anders Erson-Lundèn's tid på Torp var att gården brann 1831. Hur omfattande branden var nämns icke, men socken-

stämman tog genast upp frågan om hjälp till den drabbade. Inte heller nämns omfattningen av hjälpen.

Troligen måste det ha varit Carl Östlind som byggde upp gården efter branden. Han var med på stämmorna redan 1829, men var då skriven på Skälby. Finns ingen annan mellan Lundèn och Östlind.

Fredrik Östlind hade en dotter, Charlotta, och hon träffar Carl Gustaf Andersson ifrån Dingtuna. Dessa två var tydligen ett par redan innan Fredrik gick hädan. Deras bröllop stod 1865 och de unga tar över arrendet 1867. Fredrik avlider i oktober 1866. Denne Carl Gustaf Andersson brukar gården fram till november 1913 då han flyttar och givetvis till Dingtuna.

Karl Teodor Jansson blir ny arrendator på Torp efter Carl Gustaf och om honom kan nämnas han hade med sin hustru Charlotta 9 barn. Han blir bara kvar ett år, under 1914, sedan flyttar han in till Västerås.

Arrendator Axel Bodins änka, Sofia Bodin, har Torp ifrån 1915 till maj 1916, då kommer John Arvid Ljungkvist ifrån Irsta till Torp. Inte heller han blir långvarig på gården, han flyttar nämligen i maj 1919 till Svedvi.

I december 1919 kommer Karl Peter Karlstedt bördig ifrån Gävleborgs Län ifrån Torshälla till Torp. Han behöver ingen närmare presentation för gamla Lundby bor. Det verkar vara han som tillsammans med sin familj lagt ner mest arbete på Torps gård och jord. Han var en sakkunnig man som klarade den uppgiften.

Det var inte många stenar, av de otaliga, på Torps ägor som fick ligga lugnt kvar, som de väl annars gjort sen istiden beroende på Karlstedts nit. Dessutom var han en nykterhetskämpe av mått.

Sonen Bror född 19081216 övertog gården efter sin far tillsammans med sin hustru Ingegerd, de fick tre barn, en pojke och två flickor. Bror blev även kyrkvärd i socknen och han brukade gården i många år tills de flyttade ner till sin dotter i Ljungskile, där han slutade sina dagar den 27 februari 1995.

När Bror och hans hustru Ingegerd flyttade, 1990 så hyrde Per Thunberg och Ulrika Sten Torp som sommarstuga för att sedan köpa gården 1993, allt utom jorden, och blev då en hästgård. Jorden arrenderades först, efter att Bror slutade som bonde 1976, av Karl-Axel Wilèn på Hacksta till år 1986, då grannen Ingemar Eriksson på Tönsta övertog jorden. Från 1997 övertogs arrendet av Lennart

Björkström i Kanik-Lundby och sedan 2005 så arrenderar Lennarts dotterson, Henrik Svensson, jorden på Torp

Vi har nu kommit fram till år 2017 och därmed slutar historien om Torp och dess öde. En liten fundering som skrivaren har är att enligt en gammal karta ifrån 1779, vid det stora laga skiftet, så verkar Torp ha legat en bit. c:a 150-200 m, söder ut i förhållande till idag. Kanske så flyttades gården den vid beskrivna branden 1831 när Carl Östlind åter uppbyggde gården ? Det vet vi inte med säkerhet, kanske var det så.

Västerås

2017-03-30

Leif Björkström

*Källor: Astrid Söderholms Gårdarna i Lundby
Lantmäteriets kartarkiv
Länsarkivet i Västerås*

*Bilaga 1: Bilder ifrån gården 1975
Bilaga 2: Karta över husens placering på gården*

Mangårdsbyggnaden troligen någon gång 1950- 1960- talet.

Flygfoto över Torp c:a 1960 -tal

Flygfoto före 1955, traktorgaraget byggdes då och är inte med på denna bild.

BILAGA 1

VLM B 9529,4 28-35

VLM B 9529,6 20

BYGGNAD SINVENTERING U-län
Västmanlands läns museum

Socken: VÄSTERÅS STAD, LUMBY Kommun: VÄSTERÅS

Fastighet: Sl. 929 VÄSTERÅS 50: 891

Arkitekt: _____

Gårdsnamn: TORP

Anl. art + ev. ändr.: BONDGÅRD

Uppgiftslåmnare: BROE CARLSTEDT

Ritningar: _____

Arkivhandlingar: _____

Litt: _____

Inv. datum: 750619

Filmnummer: 4: 26-33, 6:20

Ek kart bl: 71

Koordinat: 660614/153613

Lämpligt Ams-obj. Ja
Nej

Utfört Ams-obj. Ja
Nej

Större undersökn. önskvärd Ja
Nej

Större undersökn. utförd Ja
Nej

Hus nr	Husets funktion Obs. Planskiss på baksidan	Bygg- mtrl	Fasad mtrl	Färg	Tak täckn	Uppg ålder	Trol ålder	Dateringsgrund (forts. baksidan)
I	Bostadshus	T	SLL	FR	2T	1910		-53 RENOVERAT, NYA FÖNSTER.
II	MATBOD och MAGASIN	T/stolp	SLL	FR	2T	m. 1800		TILLBYGGT b. 1900
III	HEMLIGHUS	Stolp	SLL	FR	2T			
IV	GARAGE	KS	Slät	X	Et	1955		
V	LIDER, MAGASIN - NU MASKINHAL	Stolp	SLL	FR	2T	~1940-TAL		
VI	LADUGÅRD, LOGE	T/stolp	SLL/SSP	FR	2T	~1900		-22 NY ÖVERDEL FÖRE HALMTAK
VII	LIDER, NU FÖRÄD	T	T/ Gle SSP	FR	1T	~1900		FÖRE HALMTAK
VIII	TVÄTTSTUGA o FÖRR DRÄNG, NU GÄSTSTUGA	T	SLL	FR	2T	~1900		
IX	MATKÄLLARE	KS	Slät	grå	grå			
X								

Ägare/längd VÄSTERÅS KOMMUN

FÖRR SAMBRUK MED LILLA ÖSBY.

Situationsplan samt ev. beskr. av närmiljön

4:29 I 1

4:28 II 2

4:30 III 3

V VÄSTFASAD 4:33

4:32 V 5

4:31 VI 6

4:34 VIII 7

4:35 IX 8

IX 9

6:20

SS

BILAGA 2

Anläggningens art:

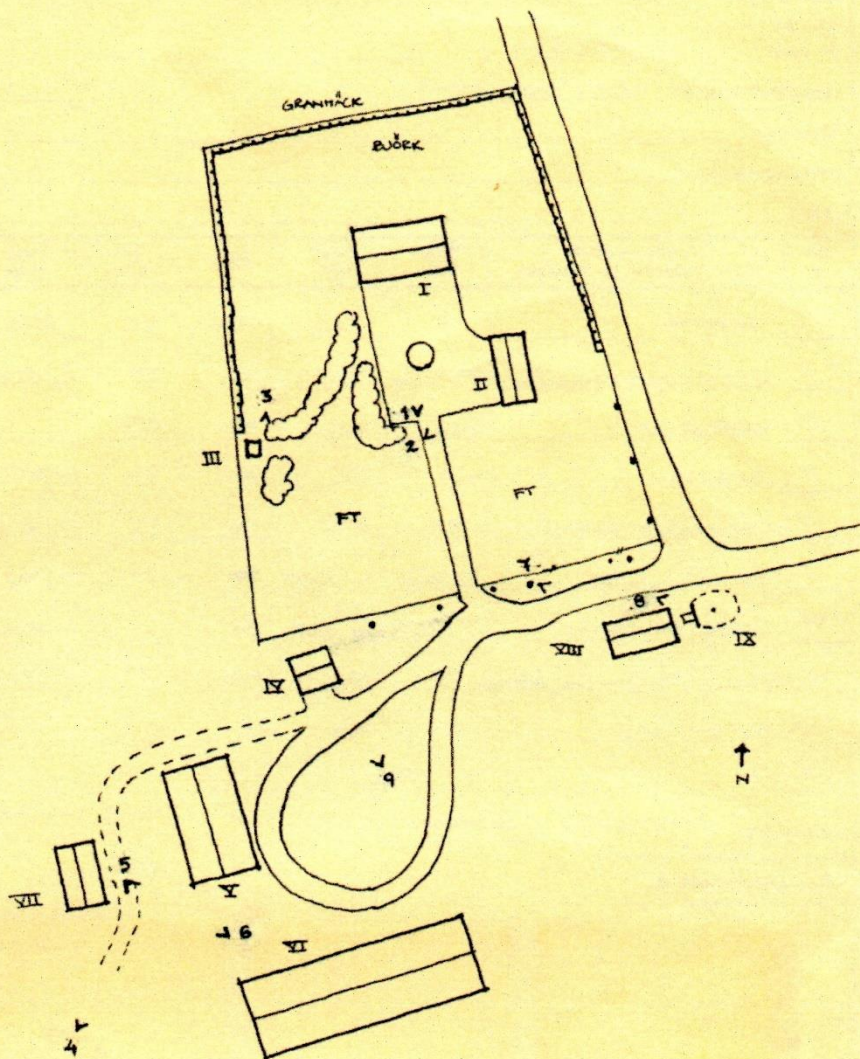
Gods/Herrgård
Bondgård
Bondgård m ny funk
Bostadsfastighet
Torp
Sommarstuga
Industrialanläggning
Serviceanläggning
Samlingslokal
Övr:

Stormjö:

Tätort
Bybildning
Annan husgrupp
Fritidsområde
Ensamliggande
Övr:

Hustyper inom anläggning:

Bostadshus/Manbyggn
Flygel/Lill-Drängstuga
Ladugård (komplett)
Loge m lador
Fähus (kostall)
Stall
Småfähus
Sädesmagasin (självt)
Visthusbod
Källare/Källarvind
Snickarbod/Smedja
Byk/Bak/Brygg/Tvättstuga
Redskapsbod/Vedbod
Garage/Vagnslider
Fabriksbyggn/Verkstad
Hemlighus
Övr:

Dateringsgrupp: Hus n:r:

1750—1800
1800—1850
1850—1900
1900—1930
1930—1970